

MALj, Reg. I fasc. 701, fol. 585. — Levstik, n. o. m. str. 133, 358 in Slodnjakova opomba str. 513. — 52. MALj, Reg. I fasc. 701, fol. 613. — 53. DAS, Prez. arh. dež. vlade 1869, fasc. II, št. 715 in 779. — Mal, n. o. m. str. 1010 sl. — 54. DAS, Prez. arh. dež. vlade 1869, fasc. II, št. 736. — 55. MALj, Cod. III/20, fol. 45 sl. (seja 24. maja 1869); Reg. I fasc. 701, fol. 545 in 552 sl. — 56. MALj, Reg.

II fasc. 24, VIII-2/1869. — 57. MALj, Cod. III/20, fol. 60' sl. — 58. MALj, Cod. III/20, fol. 65 sl. — Levstik, n. o. m. str. 93 sl. ter Slodnjakov delni prevod spomenice str. 502 sl. — 59. Novice 26. maja 1869, str. 170. — 60. Levstik, n. o. m. Slodnjakove pripombe str. 495. — 61. Levstik, n. o. m. Slodnjakove pripombe str. 496. — 62. Mal, n. o. m. str. 1010.

ROBBOV GLAVNI OLTAR PRI FRANČIŠKANIH V LJUBLJANI

RAFAEL OGRIN

Baron Konrad Rus pl. Rusenstein, gospod na Hmeljniku in Strmolu pri Cerkljah, deželni odbornik in glavni prejemnik, je bil prvič poročen s Felicito, roj. pl. Raab. Iz tega zakona je imel sina Janeza Karola, ki je umrl najkasneje l. 1645. Iz dediščine, ki je bila namenjena sinu, je Konrad nato sezidal avguštincem pred Špitalskimi vrati v Ljubljani cerkev, ki je danes frančiškanska. V njej je dal napraviti loretsko kapelo z rodbinsko grobnico. Za dosego svojega namena se ni ustrašil nobenih stroškov. Da bi bila podobnost s kapelo v Loretu popolna, je poslal celo svojega arhitekta v Loreto, da tam preriše in premeri kapelo in jo nato prav tako sezida v ljubljanski cerkvi. Kakor pripoveduje Rusensteinov vnuk, je njegov ded izdal za cerkev 150.000 fl.

Kapelica je stala sredi prezbiterija, pred njo pa je bil glavni oltar, zgolj lesena menza brez vsakega nastavka. Nad menzo je bilo okno, skozi katerega se je videlo v kapelo.

Plemič Filip de Giorgio je v svoji oporoki z dne 21. julija 1722 zapustil 6000 fl za kamenit glavni oltar v avguštinski cerkvi. Bil je sin Matije de Giorgia, ki je bil cesarski špitalski mojster, od 1684 dalje mestni notranji svetnik, od 1689 do 1691 mestni sodnik in od 1697 do 1699 mestni župan v Ljubljani.

De Giorgii so bili navadni plemiči. Njih grb je bil deljen: zgoraj so bile tri zvezde, spodaj pa štokrlja.

Filip je bil adjunkt deželnega knjigovodstva in upravnik glavnega knjigovodstva. Tako je sam zapisal 19. maja 1714 v matično knjigo Dizmove družbe. Tu si je izbral ime »Čakajoči« in geslo: »Treba je nositi in upati.« Na njegovem listu v matični knjigi družbe je nad geslom narisana roka v oblakih, ki zaliva v lončku zasajeno suho drevesce. Poročil se je 2. marca 1699 v stolnici s Sofijo Leopoldino pl. Aichberg. Bila je zadnja potomka starega rodu Aichbergov, katerega že Valvasor našteva med izumrlimi.

Filip je imel visokoleteče načrte. Hotel je postati kranjski deželan in se tako uvrstiti med prve rodbine v deželi. Združil je svoj grb z grbom Aichbergov in prosil za državno viteštvo, ki je bilo poleg svobodnega posestva ali pa vsaj 10.000 fl premoženja pogoj za deželanstvo. Zakon pa je bil brez otrok. Brez teh po so bili vsi njegovi načrti brez pomena. Hrepenenje po potomstvu izdaja njegovo ime v Dizmovi družbi »Čakajoči« in slika, kjer nebeška roka zaliva suho drevesce. Njegovo geslo pa izraža vdanost in upanje.

Državno viteštvo mu je bilo podeljeno 28. februarja 1719, sam pa je zbolel in po dolgi in težki bolezni 21. septembra 1722 umrl, star 54 let. Njegovo hrepenenje po potomcih se ni izpolnilo.

V svoji oporoki je za deželanstvo namenjenih 10.000 fl zapustil za dva oltarja: avguštincem za kamenit glavni oltar 6000 fl, stolnici pa za isti namen 4000 fl. Izdelava oltarja v avguštinski cerkvi je bila poverjena kiparju Luki Misleju, ki pa je 1727 umrl. Za njim je prevzel delo njegov zet in dedič Francesco Robba. Proti gradnji oltarja pa sta nastopila Rusensteinov potomec iz njegovega drugega zakona Karel Avguštin in njegov nečak Jožef Henrik kot zavetnika cerkve.

Nasprotovanje Rusensteinovih potomcev postavitvi novega oltarja je bilo z njihovega stališča razumljivo in upravičeno. Ustanoviteljeva zamisel je namreč bila, naj bo loretska kapela središče cerkve. Novi oltar pa jo je narobe potisnil v ozadje in stopil sam na njegovo mesto. Ker je bil novi oltar po načrtu 40 čevljev (12,60 m) visok in širši kakor kapela, se po postavitvi oltarja kapela sploh ni več videla. Rusensteina sta se poleg tega tudi bala, da se ne bi oltar ob kakem potresu zrušil in uničil kapelo. Tudi bi tabernakelj na novem oltarju zakril okno v kapelico, ki je moralo biti — kakor v Loretu — vedno prosto. Začela se je trinajstletna pravda. Rusensteina sta se pritoževala na vse mogoče

oblasti, a sta povsod propadla. To pravdo je obširno popisal dr. Anton Vodnik v svoji razpravi o Francescu Robbi, ki je bila l. 1935 objavljena v Kroniki slovenskih mest in ki jo pričujoči članek dopolnjuje.

Boj za Robbov oltar v avguštinski cerkvi pa je posegel tudi v Dizmovo družbo ali Družbo združenih, kakor se je uradno imenovala. Tu so bili včlanjeni glavni nasprotniki v tem boju: Karel Avguštín, baron Rusenstéin, ki se je boril proti postavitvi Robbovega oltarja, in Josip Anton Vermatti, eden izmed izvrševalcev de Giorgiove oporoke, ki se je boril za postavitev. Njemu se je pridružil še generalni vikar Janez Jakob Schilling, ki se je izjavil za postavitev. Zato ga je Jožef Henrik, Avguštínov nečak, v neki vlogi napadel, češ da se tako malo razume na stavbarstvo kot na turški koran. Baron Avguštín se ni dobro počutil v družbi med svojimi nasprotniki in je zato umanjkal. Morda se je z njimi celo sprl; ker se dve leti ni udeleževal družbinih sestankov, je bil 29. junija 1738 iz družbe »eliminiran«, kakor je družbin tajnik zapisal na njegov list v matični knjigi. In prav to leto je bil postavljen Robbov oltar v avguštinski cerkvi.

Karel Avguštín in njegov nečak sta sicer pri oblasteh propadla, pri avguštincih pa sta le dosegla, da kipar Robba ni postavil oltarja v vsem obsegu, kakor ga je sprva izdelal. Da pomirijo ustanoviteljeva dediča in svoja zavetnika, avguštinci niso pustili postaviti kipe vrh oltarja in niso namestili ob straneh oltarja podstavkov s kipoma Avguštína in Tomaža Vilanovskega. Tudi tabernakelj ni bil postavljen na menzo. V novem oltarju je bila odprtina, ki je ustrezala oknu v kapelici in se je tako tudi z novega oltarja videlo v kapelico. To stanje je hotel baron Avguštín za vedno ohraniti. Še po mnogih letih ga je bolelo, da je pravdo zaradi velikega oltarja pri vseh oblasteh izgubil.

Leta 1749, ko je bil že 82 let star, je še enkrat iskal svojo »právicó«. Predložil je avguštincem novo pogodbo, kjer bi naj samostan pismeno priznal, da je brez dovoljenja ustanoviteljevih dedičev postavil glavni oltar, ki kazi cerkveno stavbo in nasprotuje ustanoviteljevemu namenu. V pogodbi je sicer pristal na to, da ostane novi oltar v takem stanju, kakor je bil tedaj, da pa se ne sme na noben način ne zvišati ne razširiti. Nadalje mora ostati okno v velikem oltarju na večne čase odprto in se ne sme zakriti ne s tabernakljem ne na kak drug način. Vnaprej se brez pristanka zavetnikov cerkve ne sme ne v kapeli ne v cerkvi nič spremeniti.

Ako bi se zaradi novega oltarja poškodovala kapela, morajo avguštinci popraviti vse poškodbe na lastne stroške.

Ko sta torej barona Rusenstéina izgubila pravdo v Ljubljani, Gradcu in na Dunaju in jima je bil zapovedan večni molk, je sedaj Avguštín ponudil samostanu »poravnávo«, s katero naj bi se preprečili morebitni bodoči sodni stroški. Avguštinci so seveda to pogodbo zavrnil, samostanski arhivar pa je za vse listine, ki so se tikale te pravde, napravil ovojni list in nanj z zadovoljstvom zapisal:

»Zbirka listin o pravdi, ki jo je začel g. baron Jožef Henrik de Rusenstéin l. 1736 in je bila pod g. baronom Avguštínom de R. 1749 končana, s katero sta imenovana gospoda poskušala preprečiti postavitev glavnega oltarja, ki ga je g. de Giorgio ustanovil, skupno s pismom in novo pogodbo g. barona Avguštína de R., ki ju je predložil, ko je bila pravda zanj že izgubljena in samostanu prisojena.«

Tako se lahko še danes bere v Državnem arhivu Slovenije. Sleherni ogenj pa prej ali slej dogori. Ko je baron Avguštín l. 1754, le nekaj dni pred svojim 88. rojstnim dnem, napravil na Selu pri Stični svojo oporoko, je odredil, naj se njegovo truplo, če le mogoče, ponoči prenese v Ljubljano. Pred vrati avguštinske cerkve pri Špitalskih vratih naj se krsta odda patrom avguštincem, ki naj jo nato sami prenesejo v loretsko kapelo in jo tam brez posebnih obredov polože v grobnico. V oporoki naroča le še, da mora vsak avguštínec opraviti za zavetnike določene molitve, sicer pa ne omenja ne kapele ne oltarja. Glavni oltar je bil v sedanjem obsegu postavljen šele po Avguštínovi smrti.

Dne 20. junija 1760 je bila sklenjena pogodba med priorjem p. Hutterjem in kamnoseškim mojstrom Antonom Fritschem, s katero se je slednji obvezal, da bo v treh tednih postavil na svoje mesto manjkajoče dele velikega oltarja, ki so bili shranjeni v skladišču, in sicer od vrha navzdol leseni baldahin, pod njim Boga Očeta z zemeljsko kroglo, ob straneh vrh stebrov pa dva angela iz genovskega marmora. Nadalje se je mojster obvezal, da bo postavil tudi na obeh straneh oltarja že izgotovljena podstavka s pripadajočima kipoma. Dne 15. julija 1760 sta pogodbenika napravila še dodatek, s čimer je mojster Fritsch obljubil, da bo do praznika sv. Avguštína popravil tudi tabernakelj, ki je bil nekoliko poškodovan, in ga nato postavil na oltar. 28. avgusta 1760 je bil torej glavni oltar postavljen v istem obsegu, kakor stoji danes.

OPOMBE

Viri v Državnem arhivu Slovenije: Monastica. Avguštinci in frančiškani v Ljubljani. Zbirka listin, Matična knjiga Dizmove družbe iz l. 1688 *Theatrum memoriae nobilis ac almae societatis unitorum*, fol. 89 de Giorgio; fol. 70 baron Avguštin pl. Rusenstein. Testamenta Filipa de Giorgio,

III. lit. G, št. 52; Karla Avguština de Rusenstein, III. lit. R, št. 55. — *Viri v Stolnem farnem arhivu: Matične knjige.* — *Mestni arhiv Ljubljana:* Vladislav Fabjančič, Knjiga županov, II. — Anton Vodnik, Francesco Robba. Arhivalna študija. *Kronika slovenskih mest II* (1935), str. 140, 210-214, 266-268. — Viktor Steska, Ljubljanski baročni kiparji. Anton Fritsch, *ZUZ V* (1925), str. 96.

ZGODOVINSKO BRANJE

Kamniški zbornik, VII. — Kamnik, v juniju 1961.

Ta letnik zbornika je ves posvečen dvajseti obletnici vstaje v bivšem kamniškem okrožju. Ker so objavljeni v njem novi podatki o razvoju partizanstva in narodnoosvobodilnega gibanja sploh ali pa so že znani dopolnjeni z važnimi nadrobnostmi, je Kamniški zbornik VII. prav zanimiva knjiga. V njem sodelujejo mnogi najvidnejši organizatorji borbe in njeni nosilci v tem delu Slovenije (»na Kamniškem«): Tomo Brejce, dr. Marijan Dermastia, Franc Bukovec, Jože Pirš, Mirko Jerman in drugi.

Uredniški odbor sam pravi v uvodu, da so v zborniku zbrali čimveč neposrednih spominov udeležencev vstaje in čimveč takega gradiva, ki doslej še ni bilo znano niti v celoti niti v nadrobnostih. Odbor pa, da je imel prvotno drugačen program; izpolnila da ga bo posebna zgodovinsko dokumentarna publikacija, ki je v glavnem že pripravljena.

Brati spomine je bil vedno zanimiv posel, ker so navadno le-ti pisani živahno in z osebnostno prizadetostjo. Po drugi strani seveda vedo zlasti zgodovinarji prav dobro, da z leti človekov spomin obledi in postanejo datumi in določene navedbe nekoliko nezanesljive. To ni nič hudega, ker se da točnost kontrolirati z drugimi dokumenti. Pač pa se mi zdi važno to, da se je precej razširila in zakoreninila pri nas tako imenovana memoarna literatura, to je tista zvrst zgodovinskega pisarstva, ki je bila pri Slovencih do najnovejših časov precej zanemarjena.

Jože Sorn

Dolenjski zbornik 1961. Novo mesto 1961. Dolenjska založba.

Tudi ta zbornik je posvečen 20-letnici ljudske revolucije. Vsebinsko je bolj pester od Kamniškega zbornika, saj prinaša razen člankov o narodnoosvobodilni borbi še prispevke s področja arheologije, jezikoslovja, gospodarstva, umetnosti itd.

Tudi uredniški odbor Dolenjskega zbornika 1961 spodbuja ljudi k zbiranju podatkov, važnih za zgodovino najnovejšega časa: »... prosimo vse, ki delo KPJ in drugih naprednih organizacij na enem ali drugem geografskem področju Dolenjske poznajo in se spominjajo bodisi oseb, organizacijskega razvoja, sestava komitejev, odborov in komisij, datumov konferenc in sestankov ter posameznih akcij in vsega, kar je s tem v zvezi, da vse dopolnitve in popravke obenem z morebitnim dokumentarnim gradivom (fotografije, uradni spisi, članki, spomini itd.) dostavijo uredništvu zbornika za uporabo popravkov in dopolni ali samostojno objavijo.«

Mislím, da je popolnoma pravilno, da spodbujamo ljudi k taki vrsti zgodovinske dejavnosti, saj je tudi to eden izmed načinov za dviganje zanimanja za splošno in krajevno zgodovino. Pri vsem tem gre seveda še posebej zato, da se do vseh potankosti spoznajo vsa tista napredna gibanja in napredne organizacije, ki so ustvarile v letu 1941 Osvobodilno fronto in partizanstvo.

Jože Sorn

Ljubljana v ilegali, I. — *V odločilnih dneh.* — Ljubljana 1959.

Prva knjiga spominov je posvečena štiridesetletnici ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije, torej organizaciji, ki je stala vseh 40 let v prvih vrstah naprednega gibanja v Jugoslaviji in ga tudi sama vodila ter usmerjala. Višek svojega delovanja (če seveda računamo tu le čas do prvih mesecev okupacije) je dosegla z bistveno važnim deležem pri ustanovitvi Osvobodilne fronte in realizaciji partizanstva.

Knjiga objavlja vrsto dragocenih spominov najvidnejših predstavnikov tega gibanja in delovanja. V glavnem je zajeto delo od leta 1935 do prvih mesecev okupacije. Nadaljevanje predstavlja knjiga